

M A T E R I A Ł Y

Polska Ludowa T. II, 1963

DOKUMENTY O PLANIE TRZYLETNIM

Publikowane niżej materiały:

1. Protokół posiedzenia ścisłego Prezydium Komitetu Ekonomicznego R. M. z 21.VI.1946
2. Wniosek prezesa Centralnego Urzędu Planowania w sprawie wytycznych planu odbudowy gospodarczej
3. Wytyczne planu odbudowy gospodarczej (z dwoma załącznikami)
4. Uzasadnienie wytycznych (z jednym załącznikiem)
5. Wytyczne planu produkcji na rok 1947

naświetlają genezę Planu Trzyletniego, ukazując w zwięzłej formie jego podstawowe założenia i cele. Planowanie gospodarcze stało się podstawowym narzędziem polityki ekonomicznej w Polsce po II wojnie światowej. Już w roku 1945 obserwujemy rozwój zaczątkowych form planowania: Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów (dalej w skrócie KERM) dokonuje dyspozycji środkami produkcji i konsumpcji głównie poprzez uchwalanie rozdzielników towarów, pochodzących z produkcji krajowej i importu. Jesienią 1945 KERM poleca Centralnemu Urzędowi Planowania (dalej w skrócie CUP) rozpoczęcie prac nad planami gospodarczymi, a w szczególności nad planem na rok 1946¹. Pierwszym planem, któremu nadano formę ustawy i który dotyczył działalności państwa w dłuższym okresie czasu, był plan inwestycyjny, obejmujący okres od 1.IV.1946 do 31.XII.1946. Podstawową cechą tego planu był wzrost udziału inwestycji w dochodzie narodowym w porównaniu z latami międzywojennymi. Udział wydatków inwestycyjnych w dochodzie narodowym w roku 1929 wynosił 13,5%, w 1933 r. — 9,8%, w 1938 r. — 13,2% a w r. 1946 wzrósł do 23,4%². Te odsetki charakteryzują wzrost udziału nominalnej wartości inwestycji w dochodzie narodowym. Udział wartości realnej inwestycji wzrósł w stopniu mniejszym z powodu wzrostu cen a także z uwagi na niepełne wykonanie pod względem rzeczowym planu inwestycyjnego na rok 1946.

Rozwój procesów inwestycyjnych w kraju zniszczonym wojną i przeżywającym trudny etap przekształcenia struktury społeczno-ekonomicznej w warunkach dużego napięcia politycznego był ważnym czynnikiem sprzyjającym wypracowywaniu poczucia stabilności w społeczeństwie, a co ważniejsze stanowił przesłankę osiągnięcia równowagi gospodarczej w przekroju: produkcja—spożycie. Dzięki temu stało się też możliwe wysunięcie podniesienia stopy życiowej ludności pracującej powyżej po-

¹ Prot. pos. Prezydium KERM z 19.X.1945. AAN, KERM 1.

² Zob. M. Kalecki i L. Landau, *Szacunek dochodu społecznego w r. 1929, Warszawa 1934, oraz Dochód społeczny w r. 1933 i podstawy badań periodycznych nad zmianami dochodu, Warszawa 1935, a także K. Secomski, Pierwszy Plan Inwestycyjny, „Przebudowa”, sierpień 1946.*

ziomu przedwojennego jako podstawowego zadania Planu Odbudowy Gospodarczej (1947—1949)³.

Wytyczne, które publikujemy, były podstawą do przygotowania ustawy o planie trzyletnim. Porównanie Wytycznych Planu Odbudowy Gospodarczej z ustawą o planie odbudowy gospodarczej nasuwa następujące uwagi:

W początkowej fazie prac nad planem odbudowy gospodarczej zamierzano nim objąć okres czteroletni 1.I.1946 do 31.XII.1949. Zamieszczone poniżej „Wytyczne” formułowały podstawowe cele i środki działalności ekonomicznej państwa na okres trzech ostatnich lat planu, a jednocześnie zalecały zainteresowanym resortom opracowanie w niepełna półtora miesiąca do 1.VIII.1946 danych podstawowych planu na lata 1947—1949.

Elementy planu na rok 1946, które znajdowały się w dyspozycji CUP, miały być opracowane łącznie z danymi na lata 1947—1949. Takie łączne opracowanie jednak nie nastąpiło i dopiero w kwietniu 1947 mógł wejść pod obrady Sejmu projekt ustawy o planie odbudowy gospodarczej na lata 1947—1949, a nie jak pierwotnie przewidywano na lata 1946—1949.

Niezależnie od tego, iż formalnie jako ustawa plan odbudowy gospodarczej obejmuje okres trzyletni, możemy mówić o okresie odbudowy jako obiektywnym procesie ekonomicznym, obejmującym okres od początku 1946 r. do końca 1949. Takie ujęcie jest uzasadnione tym, iż wszystkie podstawowe środki, mające służyć realizacji głównego zadania planu i sformułowane w ustawie (art. 4), były przez państwo stosowane już wcześniej, aniżeli to przewidywał plan (z wyjątkiem rozszerzania udziału Polski w handlu międzynarodowym oraz dążenia do obniżki kosztów produkcji).

Porównanie zmian, jakie w stosunku do podstawowych wskaźników i liczb proponowanych w „Wytycznych” wprowadziła ustawa o Planie Odbudowy Gospodarczej, oraz ogólna charakterystyka wykonania planowych zadań są utrudnione przede wszystkim przez zmianę podstawy tych wskaźników. Wytyczne operują rokiem 1938 jako podstawą wskaźników, ustawa wprowadza odmienne i niejednolite podstawy wskaźników: średnie z lat 1936—1938 i rok 1937. Dotyczy to również materiałów, które mogą służyć przy ocenie realizacji planu. Zważywszy, iż w roku 1938 nastąpił wzrost wskaźnika produkcji przemysłowej o 8 punktów, a z drugiej strony ogólny wskaźnik cen hurtowych uległ zmniejszeniu, pamiętać trzeba, iż zmiana podstawy wskaźników przy zachowaniu ich niezmięionej wartości (dla lat 1947—1949) miała różnorakie znaczenie. W zakresie wskaźników dotyczących wielkości produkcji stanowiło to zmniejszenie zadań, przyjętych w ustawie w stosunku do tych, jakie były planowane w „wytycznych”, w zakresie wskaźników postulujących osiągnięcie bądź przekroczenie wartości produkcji (ujmowanej w cenach z 1937, a nie z r. 1938) oznaczało to pewne zwiększenie tych zadań.

Spróbujmy jednakże dokonać ogólnej konfrontacji podstawowych liczb, charakteryzujących rozwój gospodarczy, zawartych w wytycznych

³ D. U. R. P. 1947, nr 53, poz. 285.

oraz w ustawie, a także w materiałach, które można traktować jako wstępny i najogólniejszy wykładnik realizacji planu.

ROLNICTWO. Wytyczne formułują orientacyjny wskaźnik wzrostu produkcji rolnej na głowę ludności w 1949 r. 110 (teza II) przy podstawie 1938 = 100. Ustawa planuje osiągnięcie co najmniej tego samego wskaźnika, przyjmując jednakże przeciętną z lat 1936—1938 za 100 (art. 11), w którym to okresie poziom produkcji rolnej był niższy aniżeli w 1938 r. Przeciętna roczna produkcja 4 zbóż (żyto, pszenica, jęczmień, owies) na jednego mieszkańca w kg wynosiła w latach 1936—1938 — 359, w r. 1938 — 385, a w r. 1949 — 487,5⁴. Wskaźnik osiągniętego wzrostu ogólnej produkcji rolnej na jednego mieszkańca był wyższy od planowanego i wyniósł dla 1949 r. — 128 (przy podstawie 1937 = 100)⁵.

Wytyczne planu produkcji na rok 1947 wysuwały zadanie zwiększenia wydajności produkcji rolnej czterech zbóż z ha o 10% w stosunku do roku 1946. Było to ważnym warunkiem podniesienia produkcji i spożycia. Zadanie to zostało utrzymane w ustawie, a co ważniejsze dane statystyczne wskazują, iż było wykonane. Plony zbóż z ha przeciętnie dla Polski wzrosły z 9 q w 1946 r. do 10,1 q w 1947⁶.

Przeciętny roczny wskaźnik wzrostu plonów 4 zbóż z ha kształtował się następująco⁷:

1934—1938	100
1946	79
1947—1949	104

Powyższe liczby obrazują przekroczenie wydajności plonów z hektara w stosunku do okresu przedwojennego. Stanowiło to ważny czynnik wzrostu produkcji przypadającej na jednego mieszkańca, a to z uwagi na zachodzące w tym samym czasie zmniejszenie ogólnej powierzchni zasiewów⁸.

Tak więc można wysunąć tezę, iż w zakresie roślinnej produkcji sformułowane w wytycznych i w ustawie o Planie Trzyletnim, zadanie przekroczenia poziomu wytwórczości przedwojennej zostało wykonane.

Inaczej przedstawia się sprawa w dziedzinie produkcji zwierzęcej. Wytyczne do planu produkcji na rok 1947 przewidywały, iż w stosunku do roku 1938 wskaźnik produkcji zwierzęcej na głowę ludności winien wynosić 60. Ustawa natomiast przyjmuje nieco niższy wskaźnik: dla roku 1947 stanowi on 55, a dla roku 1949 — 111. Planowano zatem

⁴ Obliczono na podstawie *Małego Rocznika Statystycznego* 1939, s. 81; dane dla 1949 r., *Rocznik Statystyczny* 1956, s. 134.

⁵ *Wskaźniki rozwoju gospodarki narodowej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1945—1955*, wyd. PKPG i GUS, Warszawa 1955, maszynopis powielony, s. 4.

⁶ Zob. *Rocznik Statystyczny* 1947, s. 48 oraz *Rocznik Statystyczny* 1948, s. 45. Ze względu na zmianę metody gromadzenia danych statystycznych w r. 1947 dane dla tego roku nie są w pełni porównywalne z danymi z lat poprzednich.

⁷ *Wskaźniki rozwoju...*, s. 6.

⁸ Ogólna powierzchnia zasiewów w granicach porównywalnych wynosiła w latach 1934—1939 przeciętnie 15,8 mln ha, w r. 1946 — 10 mln ha a w r. 1949 — 14,8 mln ha, tamże, s. 5.

bardzo poważny wzrost produkcji zwierzęcej, jednakże dopiero w końcowej fazie planu. Z danych statystycznych wynika, iż zadanie to zostało zrealizowane. W 1938 r. stosunek pogłowia zwierząt gospodarskich w grupach podstawowych dla konsumpcji mięsa (tj. trzoda chlewna i bydło) do liczby ludności kształtował się jak 1 : 1,7 a w 1949 jak 1 : 1,4⁹. Tak więc najogólniej szacowana produkcja zwierzęca w 1949 r. nie przekroczyła w liczbach absolutnych poziomu z 1938. Co więcej, w niektórych działach zadania planowane nie zostały zrealizowane, jednakże udział przypadający na 1 mieszkańca wzrósł, a to z powodu wydatnego spadku liczby ludności w Polsce po II wojnie światowej.

Te wstępne i z konieczności niezbyt precyzyjne porównania produkcji rolnej w okresach przed i powojennym miały na celu przygotowanie przesłanek do odpowiedzi na pytanie, czy podstawowe zadanie planu trzyletniego wysunięte w „Wytycznych” i podtrzymane w ustawie, a mianowicie podniesienie stopy życiowej społeczeństwa powyżej poziomu przedwojennego, zostało wykonane. Konfrontacja wskaźników skłania do twierdzącej odpowiedzi na to pytanie, z tym zastrzeżeniem, iż podniesienie stopy życiowej oznacza w tym wypadku jedynie wzrost spożycia żywności¹⁰.

PRZEMYSŁ. Podstawowym założeniem „Wytycznych” w zakresie produkcji przemysłowej było podporządkowanie — w pierwszej fazie okresu odbudowy (1946—1947) wytwórczości środków produkcji zadaniom podniesienia produkcji artykułów konsumpcyjnych. Lata następne przyniosły stopniowe przenoszenie punktu ciężkości na produkcję środków produkcji według hierarchii służącej przede wszystkim zwiększaniu produkcji dóbr inwestycyjnych. Nastąpiło to w wyniku rewizji niektórych założeń, przyjętych w „Wytycznych”, m.in. założenia stałej struktury dochodu narodowego, to jest niezmienną się zarówno wkładu poszczególnych gałęzi jak i udziału akumulacji w tym dochodzie¹¹.

Wskaźnik ogólnej wartości produkcji przemysłowej przyjęty w „Wytycznych” dla 1949 r. — 143 (przy podstawie 1938 = 100) został w rzeczywistości — według danych oficjalnych — przekroczony i wyniósł 167, odpowiednie dane w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynoszą 215 i 237¹².

Komunikat Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego o wykonaniu Narodowego Planu Gospodarczego na rok 1949 stwierdza, iż przemysł wykonał Plan Odbudowy dwa miesiące przed terminem. W okresie trzech lat osiągnięto wartość produkcji przemysłowej

⁹ Obliczono na podstawie danych *Małego Rocznika Statystycznego* 1938, s. 12 i 1939, s. 92 oraz *Rocznika Statystycznego* 1955, s. 23, 118.

¹⁰ Badania nad spożyciem żywności w Polsce wykazują, iż w roku 1949 nastąpiło przekroczenie poziomu spożycia podstawowych artykułów spożywczych, przypadających na jednego mieszkańca w porównaniu z 1938, zob. W. Przelaskowski, *Spożycie żywności w Polsce Ludowej*, Warszawa 1960, s. 98, tabl. 76 i s. 99, tabl. 77.

¹¹ Zob. Załącznik I do Uzasadnienia Wytycznych planu odbudowy gospodarczej oraz H. Minc, *O właściwe metody planowania w Polsce*, „Nowe Drogi” 1948, nr 8.

¹² *Wskaźniki rozwoju...*, s. 1.

(w przedsiębiorstwach podległych ministerstwu przemysłowemu oraz Ministerstwu Leśnictwa i Żeglugi) wynoszącą 38 865 mln zł według cen z 1937 r., przekraczając w ten sposób planowane wskaźniki o 9%¹³.

*

Analiza wykonania planu trzyletniego i ocena jego roli w rozwoju gospodarczym Polski po II wojnie światowej pozostaje ważnym i otwartym problemem badawczym¹⁴. Wstępne porównania danych zawartych w publikowanych niżej dokumentach oraz podstawowych wskaźników statystycznych dotyczących gospodarki polskiej w latach 1947—1949 wykazują, iż planowanie w pierwszej fazie swego rozwoju ustrzegło się błędu nazbyt optymistycznego przewidywania możliwości ekonomicznego wzrostu.

Dokumenty publikujemy według wersji zawierającej poprawki, wprowadzone w wyniku dyskusji na posiedzeniu ścisłego prezydium KERM 21.VI.1946. W kilku przypadkach, kiedy chodziło o ważniejsze zmiany w porównaniu z projektem pierwotnym, zostało to zaznaczone w przypisach.

W tekście publikowanym niżej in extenso skorygowano oczywiste błędy słowne, literowe i interpunkcyjne. Niezbędne uzupełnienia tekstu zostały umieszczone w nawiasach kwadratowych. Nie zmieniano omyłek stylistycznych.

Materiały pochodzą z zespołu akt KERM, znajdujących się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (sygnatura: KERM 3).

HANNA JĘDRUSZCZAK

PROTOKÓŁ POSIEDZENIA ŚCISŁEGO PREZYDIUM
KOMITETU EKONOMICZNEGO R. M.
w dniu 21.VI.1946

Obecni: Przewodniczący — Minister Przemysłu [Hilary Minc], Prezes Centralnego Urzędu Planowania [Czesław Bobrowski], Minister Skarbu [Konstanty Dąbrowski], Minister Rolnictwa i R. R. [Stanisław Mikołajczyk], Wiceminister Żeglugi i H. Z. — Ob. [Ludwik] Grosfeld, Wiceminister Ziem Odzyskanych — [Władysław Czajkowski].

Przedmiotem obrad były: wytyczne planu odbudowy gospodarczej oraz wytyczne planu produkcji na rok 1947.

Sprawę zreferował wiceprezes Centralnego Urzędu Planowania ob. J. Ruziński powołując się na rozesłane materiały i omawiając warunki, w których Centralny Urząd Planowania przystąpił do opracowania wytycznych, oraz zasady, którymi się kierował przy ich układaniu.

Prezes Bobrowski zaznaczył, że dyskusja nad wytycznymi nie stanowi zamknięcia ich ostatecznej redakcji, ponieważ na podstawie materiałów, które do dnia 1 sierpnia mają wpłynąć z zainteresowanych resortów, wytyczne te będą

¹³ *Rocznik Statystyczny* 1949, s. XVIII.

¹⁴ Opracowania dotyczące tego zagadnienia, jak np. B. Minca, *O Planie Trzyletnim*, Warszawa 1948; K. Secomskiego, *Analiza wykonania Planu Trzyletniego*, Warszawa 1950 — nie zapełniają tej luki.

odpowiednio uzupełnione. Wyraził on zdanie, że na podstawie wstępnej uchwały o przedłożonych wytycznych powinna się odbyć w pierwszym etapie konferencja z dyrektorami departamentów resortów gospodarczych rządu, mająca na celu zorientowanie ich o założeniach wytycznych. Następnie powinna mieć miejsce dyskusja uzupełniająca materiałami nadesłanymi przez zainteresowane resorty i po wykorzystaniu tych materiałów wytyczne powinny być rozesłane w teren. W końcowym etapie wspólnie z zainteresowanymi resortami opracowane będą poszczególne plany.

Minister Dąbrowski zaproponował uzupełnienie projektowanej uchwały (pkt 6), polecającej Ministrowi Skarbu opracowanie planu finansowego obok przewidzianego w wytycznych planowania produkcyjnego i inwestycyjnego.

Zdaniem jego, redakcja tezy XVIII¹ nie jest zupełnie jasna, w szczególności co do wstępu, że polityka pieniężna jest instrumentem planu gospodarczego. Należałoby również umieścić w wytycznych sformułowanie planowania w zakresie dystrybucji.

Wiceminister Czajkowski podniósł konieczność uzupełnienia wstępnego ustępu wytycznych założeniem, że celem planu gospodarczego jest również unifikacja Ziem Odzyskanych z resztą kraju, oraz wysunął postulat wyodrębnienia w planie inwestycyjnym kwoty na rejon Ziem Odzyskanych.

Wiceminister Grosfeld zwrócił uwagę na konieczność przygotowania planu gospodarczego w kilku wariantach, ze względu na rozmaite możliwości udziału w odbudowie kraju kapitału zagranicznego.

Wiceminister Golański podniósł szereg wątpliwości i poprawek do poszczególnych tez złożonego projektu, a w szczególności do tezy II² i VIII.

Wicepremier Mikołajczyk wskazał na zagadnienie odbudowy pogłowia, decentralizację przemysłu, inwestycji budowlanych w rolnictwie oraz możliwości eksportowych rolniczych poza przemysłem przetwórczym (tezy II, VII, XI pkt b, c, d, XV pkt c) w szczególności podkreślił, że inwestycje w rolnictwie nie mogą być ograniczone do odbudowy na poziomie przedwojennym, ale winny być przystosowane do nowej struktury rolnictwa i wzrostu produkcji hodowlanej.

Minister Minc stanął na stanowisku, że przedłożone wytyczne pomijają niektóre podstawowe zadania przemysłu, które powinny znaleźć wyraźne sformułowanie w przedłożonym projekcie (rozwój energetyki, stosunek przemysłu do rolnictwa, zużytkowanie miału węglowego itp.).

¹ Teza XVIII w pierwszej redakcji wytycznych brzmiała:

a) Polityka pieniężna podporządkowana jest celom planu. Jest instrumentem finansowania planu i narzędziem kierowania sektorem prywatnym.

b) Należy dążyć do uproszczenia struktury cen. W trzecim roku powinno być możliwe zniesienie wielości rynków na poszczególne dobra. Różniczkowanie cen będzie zachowane w ograniczonym zakresie jako instrument polityki ekonomicznej i fiskalnej. AAN, KERM, 40/194/46.

² Teza II w redakcji początkowej wykazywała nieznaczne różnice w porównaniu z redakcją późniejszą. W szczególności podany był wskaźnik produkcji przemysłowej dóbr konsumpcyjnych w trzecim roku planu 110 w porównaniu z rokiem 1938, przyjętym za 100. Teza VII zachowała swoje brzmienie, przy zmianie jedynie numeracji; w ostatecznej redakcji jest to teza VIII. Teza XI również nie uległa ważniejszym poprawkom poza punktem „d”, który stwierdzał pierwotnie, iż inwestycje w rolnictwie nie będą miały na celu „rozbudowy strukturalnej”. Teza XI jest tezą XII nowej redakcji. Teza XV i VIII wykazują nieznaczne zmiany (teza IX i XVI publikowanej redakcji). Zob. AAN, KERM, 40/194/46.

W związku z tym zaproponował, ażeby zainteresowane resorty zgłosiły do dnia 24 czerwca rb. przed południem uwagi do przedłożonych wytycznych, które Prezydium w zasadzie przyjmuje. Ostateczna redakcja wytycznych nastąpi na podstawie zgłoszonych uwag bez konieczności wnoszenia sprawy na Komitet Ekonomiczny, po zatwierdzeniu przez Przewodniczącego Komitetu w porozumieniu z Prezesem Centralnego Urzędu Planowania.

Protokółant
(J. Sokołowski)
Sekretarz Komitetu
Ekonomicznego

w/z Przewodniczącego
(Cz. Bobrowski)
Prezes Centralnego Urzędu Planowania

WNIOSEK PREZESA CENTRALNEGO URZĘDU PLANOWANIA W SPRAWIE WYTYCZNYCH PLANU ODBUDOWY GOSPODARCZEJ

I. KERM przyjmuje do zatwierdzającej wiadomości załączone wytyczne na okres od 1.I.1947 do 31.XII.1949 jako podstawę do prac nad opracowaniem planu odbudowy gospodarczej, obejmującego okres od 1.I.1946 do 31.XII.1949³.

II. KERM poleca zainteresowanym resortom opracowanie do dnia 1.VIII.br. też uzupełniających powyższe wytyczne oraz danych podstawowych, opartych o wytyczne. Ostateczny tekst wytycznych na okres 1947—1949 zostanie K.E. przedłożony na podstawie powyższych materiałów do dnia 10.VIII.br.

III. KERM przyjmuje do zatwierdzającej wiadomości załączone wytyczne planu produkcji na rok 1947.

IV. KERM poleca Prezesowi CUP sporządzenie do dnia 1.XII.1946 całkowitego planu odbudowy gospodarczej i planów na rok 1947, a w szczególności:

a) zestawienie obowiązujących w roku 1946 planów odcinkowych;

b) planów na rok 1947 w odniesieniu do produkcji, zaopatrzenia i zbytu, zatrudnienia i wydajności pracy, inwestycji — jako planów ścisłych, oraz w odniesieniu do płac, kosztów produkcji, importu i eksportu — jako planów orientacyjnych;

c) zestawienia odcinkowych planów produkcji i inwestycji na rok 1948 — wzgl. 1948 i 1949 — w odniesieniu do resortów gdzie plany takie mogą być dziś opracowane;

d) ogólnego planu gospodarczego na okres 1947—1949.

Do planu gospodarczego wejdzie również plan finansowy, o którym mowa w punkcie V. Wyżej wyszczególnione plany powinny być wzajemnie uzgodnione.

V. KERM poleca Ministrowi Skarbu sporządzenie do dnia 1.XII.1946 szczegółowego planu finansowego i ogólnego planu finansowego na okres 1947—1949⁴.

VI. KERM poleca zainteresowanym resortom opracowanie do dnia 15.X.1946 projektów planów w odniesieniu do r. 1947 i lat następnych w myśl uchwał poprzedzających, z tym iż prace powinny być rozpoczęte niezwłocznie, niezależnie od ewentualnego skorygowania wytycznych na podstawie uchwał, o których mowa w pkt. 2.

³ Jak wiadomo, ustawa o Planie Odbudowy Gospodarczej z 2.VII.1947 postanowiła, iż nazwą „Plan Odbudowy Gospodarczej” zostanie objęty Narodowy Plan Gospodarczy na lata 1947—1949, D. U. RP 1949, nr 53, poz. 285.

⁴ Punkt wprowadzony na wniosek Ministra Skarbu.

WYTYCZNE PLANU ODBUDOWY GOSPODARCZEJ

I. Plan odbudowy gospodarczej obejmuje okres od 1.I.1946 do 31.XII.1949.

II. Plan winien postawić przed gospodarką polską zadanie podniesienia stopy życiowej mas pracujących powyżej poziomu przedwojennego. Zadanie to zostanie osiągnięte przez: wyrównanie szkód wojennych, realizację zasad nowego ustroju gospodarczego i społecznego, zunifikowanie w jedną całość gospodarki na ziemiach dawnych i odzyskanych — tak, by w końcowym efekcie uzyskać normalną wydajność rozszerzonego aparatu gospodarczego, jakim Polska dysponować będzie po wyrównaniu strat wojennych w nowych granicach.

III. Naczelnym celem planu jest zgodnie z punktem II podniesienie konsumpcji. U progu planu, a w szczególności w drugim jego roku, realizacja tej tezy nie pozwoli jeszcze na procesy akumulacyjne w skali dostatecznej dla wyrównania strat wojennych, a w niektórych wypadkach nawet dla zapobieżenia dalszej dekapitalizacji na niektórych odcinkach. W końcowym etapie planu możliwe będzie podnoszenie konsumpcji przy równoległym nacisku na procesy akumulacyjne w skali niezbędnej po to, by odbudować i stworzyć harmonijną strukturę gospodarczą, zakończyć proces odbudowy i położyć podwaliny dalszego rozwoju gospodarki polskiej w ramach planu długoterminowego.

IV. Plan położy specjalny nacisk na rozwój tych gałęzi, które, nie służąc bezpośrednio potrzebom konsumpcyjnym, warunkują jednak w dzisiejszej sytuacji rozwój produkcji na potrzeby konsumpcyjne. W związku z tym:

a) wytwórczość środków produkcji rolniczej (maszyny, nawozy) powinna ulec rozwojowi w granicach chłonności rynku;

b) produkcja węgla, jako artykułu decydującego o możliwościach przywozowych Polski, powinna być wzmoczona do granic, wyznaczonych przez możliwości techniczne;

c) produkcja energii elektrycznej i elektryfikacja kraju ze względu na długą fazę inwestycyjną oraz znaczenie bazy energetycznej dla wszystkich gałęzi produkcji powinna w polityce inwestycyjnej korzystać z wysokiego priorytetu;

d) transport wobec wysokich zadań, jakie wyznacza plan, zajmować będzie do końca planu miejsce naczelne pod względem rozmiarów inwestycji, z tym tylko, że w późniejszym etapie planu punkt ciężkości, spoczywający w tej chwili na kolejnictwie, przenieść się powinien również na transport kołowy i wodny.

Wytyczne

A. W zakresie polityki produkcji.

Teza I. W początkowym etapie planu należy w zakresie dyspozycji deficytowymi czynnikami produkcji zapewnić bardzo wyraźne pierwszeństwo dla produkcji dóbr konsumpcyjnych z uwzględnieniem jednak potrzeb gałęzi, wymienionych w pkt. IV wstępu.

W zakresie produkcji dóbr konsumpcyjnych nacisk na poszczególne działy, powinien być położony według następującej kolejności:

a) podstawowe artykuły żywnościowe;

b) obuwie, artykuły włókiennicze i przemysłu odzieżowego pierwszej potrzeby;

c) artykuły przemysłowe użytku domowego;

d) artykuły konsumpcyjne dalszego rzędu.

Teza II. Po uzyskaniu zasadniczego wzrostu produkcji artykułów konsumpcyjnych na potrzeby rynku wewnętrznego, dalszy wzrost należy dostosować do poziomu spożycia, przewidzianego w końcowym roku planu i do zamierzeń eksportowych. W drugim roku planu w zakresie produkcji przemysłowej dóbr konsumpcyjnych wskaźnik produkcji na głowę ludności powinien wynieść 85% (przy podstawie 1938 r. = 100), tzn. z końcem drugiego roku produkcja na głowę tych dóbr powinna osiągnąć poziom przedwojenny. W końcowym roku planu produkcja ta powinna przekroczyć poziom przedwojenny o 25%.

Teza III. Orientacyjny wskaźnik wartości produkcji rolnej na głowę ludności powinien wynosić dla 3 roku 90, dla 4 roku 110.

Teza IV. W drugim roku rozmiary produkcji dóbr wytwórczych nieobjętych p. IV wstępu powinny być dostosowane do zadań sformułowanych w tezie I i II. W roku trzecim i czwartym, w miarę rozbudowy produkcji dóbr konsumpcyjnych należy stopniowo kłaść większy nacisk na produkcję dóbr wytwórczych wg następującej kolejności:

- a) produkcja dóbr wytwórczych na cele usprawnienia transportu;
- b) produkcja dóbr wytwórczych na cele rozbudowy produkcji dóbr konsumpcyjnych, wymienionych w tezie I;
- c) produkcja dóbr wytwórczych na cele dalszej odbudowy aparatu produkcyjnego tych dóbr.

Z chwilą zaspokojenia potrzeb transportu i produkcji dóbr konsumpcyjnych coraz silniejszy nacisk w produkcji dóbr wytwórczych powinien być położony na cele wymienione w pkt. c. W tej kategorii dóbr wytwórczych należy dawać pierwszeństwo tym artykułom, których okres produkcji jest krótki. Zapotrzebowanie na dobra wytwórcze o długim procesie produkcji oraz na dobra produkcyjne dalszych rzędów winny być o ile możliwości pokryte importem⁵.

Teza V. Przyspieszenie rozwoju produkcji grupy artykułów przemysłowych powinno polegać na stosowaniu z góry przewidzianych środków, przewyżających istniejące „wąskie gardło” w zakresie czynników produkcji. W razie wzajemnej konkurencji czynników produkcji w ramach tej grupy (np. w zapotrzebowaniu surowców, półfabrykatów, maszyn, siły roboczej), należy stosować rozdzielnik, odpowiadający ustalonemu porządkowi pierwszeństwa.

Teza VI. Wskaźnik produkcji dóbr wytwórczych na głowę ludności powinien wynieść w końcowym roku planu 250⁶.

Teza VII. W sektorze publicznym należy dążyć do koncentracji produkcji w zakładach najlepiej wyposażonych technicznie i najtaniej produkujących: w szczególności dotyczy to tych gałęzi przemysłu, których zdolność produkcyjna nie może być w pełni wykorzystana z powodu braku surowców lub materiałów pomocniczych. Małe zakłady przemysłowe, produkujące drogo, należy łączyć przez skupienie ich maszyn i urządzeń, dążąc do stworzenia lepszych możliwości produkcyjnych i osiągnięcia ekonomii kosztów własnych.

B. W zakresie polityki inwestycyjnej.

Teza VIII. Ogólna suma faktycznie wykonanych inwestycji w planie odbudowy nie powinna być niższa, od 20% sumy dochodu narodowego za okres 4 lat

⁵ Tu w pierwszej redakcji umieszczone było zdanie: Powyższe nie dotyczy planów produkcji węgla. Kryterium rozwoju tej produkcji winna być ocena zdolności eksportowej. Zob. AAN, KERM, 40/194/46.

⁶ Początkowo teza VI podawała te wskaźniki również dla lat 1947 i 1948 tj. odpowiednio: 180 i 200, tamże.

(tj. od sumy 10 miliardów złotych). Suma inwestycji w poszczególnych latach planu może przekraczać wielkość dochodu akumulowanego z tym, że stopień ekspansji kredytowej w danym roku nie może być większy, niż na to pozwala bilans rozporządzalnych czynników produkcji (surowców, maszyn, siły roboczej), oraz sprawność aparatu wykonawczego w zakresie reglamentacji cen i spożycia.

Powyższe rozmiary inwestycji określone są w oparciu o założenie, że dopływ kapitału zagranicznego wyniesie od 15 do 20% ogólnej wartości inwestycyjnej.

Teza IX. Niedokonana zaległa renowacja istniejącego aparatu produkcyjnego nie powinna w zasadzie być objęta planami inwestycyjnymi w pierwszych dwóch latach, o ile przewidywany program produkcyjny tego nie wymaga. Zaległe renowacje winny być włączone do planów inwestycyjnych w trzecim i czwartym roku planu. Powyższe nie dotyczy renowacji bieżących.

Teza X. Plan inwestycyjny w czwartym roku planu powinien przewidywać nowe inwestycje, wynikające z zadań produkcyjnych pierwszego okresu planu długoterminowego.

Teza XI. Inwestycje przemysłowe należy podejmować z uwzględnieniem następujących kryteriów:

a) w poszczególnych gałęziach produkcji — wg wytycznych programu produkcyjnego (pkt. A);

b) w poszczególnych zakładach produkcyjnych:

1) wg produktywności danej inwestycji (stosunek nakładów do wzrostu produkcji);

2) wg szybkości efektów produkcyjnych (osiągalny wzrost produkcji w czasie);

3) wg wpływu na redukcję kosztów produkcji;

c) w poszczególnych rejonach produkcyjnych — przy braku zdecydowanego czynnika lokacyjnego — należy unikać dalszej rozbudowy w rejonie Śląska;

d) inwestycje przemysłowe w okresie planu odbudowy w zasadzie obejmować powinny odbudowę zakładów, których kapitał częściowo tylko został zniszczony. Odbudowa zakładów, których kapitał w budynkach i instalacjach zniszczony został powyżej 50% dawnej wartości, może być podjęta po szczególnym uzasadnieniu.

Budowa nowych zakładów produkcyjnych winna być objęta planem inwestycyjnym tylko w wypadku konieczności uzupełnienia nowej struktury przemysłowej.

Teza XII. Inwestycje w rolnictwie należy podejmować wg kryteriów:

1) produktywność danej inwestycji;

2) szybkość efektów produkcyjnych;

a) spośród inwestycji prywatno-gospodarczych — pierwszeństwo należy, zapewnić inwestycjom w kapitale obrotowym (inwentarz, maszyny, nawozy);

b) inwestycje w kapitale budowlanym obejmować winny w zasadzie tylko gospodarstwa zniszczone, których wielkość uzasadnia odbudowę kapitału budowlanego oraz zabudowę gospodarstw, powstałych z przebudowy ustroju rolnego na ziemiach starych i odzyskanych;

c) inwestycje zwiększające kapitał ziemi (poza tymi, które są związane z zakończeniem wykonania reformy rolnej) w planie odbudowy nie powinny być przewidywane;

d) inwestycje w zakresie obrotu artykułami rolnymi winny obejmować odbudowę, odpowiadającą wyposażeniu przedwojennemu, wynikającymi z przebudowy struktury wsi i eksportu artykułów rolnych.

Teza XIII. a) Inwestycje podstawowe w planie odbudowy obejmować winny usprawnienia ruchu na istniejącej sieci komunikacyjnej (kolejowej, wodnej, drogowej, telekomunikacja i porty) w postaci odbudowy warsztatów, taboru, wzrostu przelotności;

b) Inwestycje komunikacyjne nie powinny przewidywać rozbudowy istniejącej sieci, z wyjątkiem wypadków koniecznych uzupełnień sieci w nowej strukturze;

c) W czwartym roku planu należy się liczyć ze wzrostem ogólnego tonażu w przewozach co najmniej o 75% w stosunku do 1938 r.;

d) Inwestycje elektryfikacyjne będą obejmować odbudowę sieci oraz nowe inwestycje, wynikające z konieczności uzupełnień na nowym terytorium Państwa i ze strukturalnego wzrostu zapotrzebowania energii.

Teza XIV. a) Inwestycje w zakresie budownictwa mieszkaniowego winny być możliwie skoncentrowane w ośrodkach najbardziej zniszczonych i podejmowane wg kryterium szybkości efektów. Kolejność inwestycji będzie obejmować zatem budynki o najmniejszym procencie zniszczeń oraz budynki wymagające zabezpieczenia przed dalszym zniszczeniem.

b) W okresie planu odbudowy nie należy podejmować inwestycji, zmierzających do strukturalnej poprawy ogólnych warunków mieszkaniowych, z wyjątkiem akcji specjalnych.

c) Przedsięwzięć należy środki, przygotowujące potanienie budownictwa.

C. W zakresie obrotów zagranicznych.

Teza XV. a) W drugim roku planu utrzymać należy import aprowizacyjny w zakresie artykułów, które będą jeszcze deficytowe (tłuszcze i białko).

Położyć należy nacisk na import surowców i wyposażenia dla produkcji konsumpcyjnej (materiały biegowe dla przemysłu, posortowanie zapasów wina, skóry) oraz pewnych ilości artykułów gotowych.

b) W trzecim i czwartym roku odpadnie import żywności, zmniejszy się ilość artykułów gotowych, na rzecz zwiększenia ilości przywozu surowców i dóbr inwestycyjnych dla przemysłu.

c) Wytyczne pod a i b odnoszą się do normalnego importu pokrywanego bądź bieżącym eksportem, bądź kredytami krótkoterminowymi.

Niezależnie od importu, objętego wytycznymi a i b dążyć należy do uzyskania kredytu średnio względnie długoterminowego na cele inwestycyjne⁷.

Teza XVI. Eksport w drugim roku planu będzie obejmował przede wszystkim węgiel, poza tym artykuły masowe, jak cement, cynk, cukier, sól.

Zabezpieczyć należy na przyszłość rynki zbytu dla przetworów przemysłu rolnego, artykułów hodowlanych, nasion oraz wyselekcjonowanych artykułów konsumpcyjnych przemysłowych (np. artykuły włókiennicze, meble, szkło, zabawki, dywany itp.).

W tym celu konieczne do wprowadzenia na rynki ilości art. konsumpcyjnych przemysłowych mogą być przydzielone na eksport.

W trzecim i czwartym roku przechodzić trzeba, o ile możliwości na eksport tego rodzaju dóbr, tj. dóbr konsumpcyjnych dalszych rzędów (luksusowych).

Stosować można natomiast eksport droższych artykułów przy jednoczesnym imporcie tańszych, zaspokajających te same potrzeby (masło — tłuszcze jadalne).

⁷ Punkt c) wprowadzony w drugiej redakcji wytycznych, tamże.

D. W zakresie obrotów wewnętrznych⁸.

Teza XVII. W okresie planu odbudowy gospodarczej należy zakończyć odbudowę aparatu dystrybucji w handlu wewnętrznym, dostosowując jego organizację na odcinku handlu hurtowego do nowej struktury gospodarczej i przeprowadzając daleko idącą racjonalizację wymiany.

E. W zakresie polityki zatrudnienia.

Teza XVIII. a) W ciągu całego okresu planu dążyć się będzie do utrzymania stanu pełnego zatrudnienia.

b) W tych przedsiębiorstwach, których aktualny stan i wyposażenie techniczne stwarzają najwyższe możliwości produkcyjne, należy dążyć do stosowania zasady optymalnego zatrudnienia.

c) W związku z brakiem wykwalifikowanych sił roboczych w przemyśle, należy w zakładach pracy i usług przekształcać organizacje pracy w ten sposób, aby wszędzie powstawały możliwości zastąpienia:

1) robotników kwalifikowanych i wysokokwalifikowanych robotnikami przyuczonymi,

2) robotników mężczyzn — kobietami.

Istotnym warunkiem realizacji planu odbudowy jest:

1) natychmiastowe opracowanie ogólnego planu przeszkolenia kadr sił technicznych, przede wszystkim robotników półwykwalifikowanych, a następnie wykwalifikowanych na potrzeby przemysłu, oraz

2) oszczędna gospodarka materiałem ludzkim na odcinku usług, a w szczególności handlu.

d) Zakłady pracy i usług powinny dążyć do ustalenia, jako wyłącznie przeznaczonego dla kobiet, jednego działu swej pracy, który dotychczas wykonywany był częściowo lub w przeważającej mierze przez mężczyzn.

e) Przez odpowiednią politykę płac należy przygotować akcję zabezpieczającą napływ nowych sił roboczych z rolnictwa do górnictwa węglowego.

F. W zakresie podziału dochodu społecznego.

Teza XIX. Należy przedsięwziąć środki dla zapewnienia podziału dochodu społecznego, dającego pierwszeństwo pracy przed innymi czynnikami produkcji i zapewniającego równomierny udział całego społeczeństwa w korzyściach, płynących z odbudowy gospodarczej kraju.

W tym celu należy:

a) Dążyć do likwidacji nadmiernych zysków przez walkę ze spekulacją i odpowiednio obciążenie sektora prywatnego.

b) Likwidować przerosty zarobków, zachodzące w sektorze państwowym.

c) Dążyć do podniesienia realnego poziomu dochodów szerokich mas przez odpowiednią politykę płac, związaną z polityką cen.

d) W zakresie podziału dochodu pomiędzy konsumpcję i akumulację, rola akumulacji będzie się w ciągu trzech lat stopniowo zwiększała, stosownie do tego dotyczących produkcji i inwestycji.

G. W zakresie polityki finansowej⁹.

Teza XX. a) Państwowy plan finansowy winien objąć całość przychodów i rozchodów, dysponowanych centralnie przez Państwo, przy czym wchodzić tu mają w grę zarówno centralne instytucje państwowe jak i niepaństwowe insty-

⁸ Jw.

⁹ Jw.

tucje finansowe (ostatnie, o ile obejmują swoim działaniem całość terytorium Państwa).

b) Państwowy plan finansowy opracowywany przez Ministra Skarbu będzie stanowił część ogólnego planu gospodarczego i zadaniem jego będzie przestrzeganie zasady zachowania stałej siły nabywczej pieniądza.

H. W zakresie polityki cen i płac⁴⁰.

Teza XXI. Należy dążyć do uproszczenia struktury cen. W drugim roku dążyć należy w zasadzie do zniesienia wielości rynków na poszczególne dobra. Różniczkowanie cen będzie zachowane w ograniczonym zakresie, jako instrument polityki ekonomicznej i fiskalnej. Jednocześnie w poszczególnych grupach pracowniczych należy przechodzić z płacy w naturze na system pełnej płacy pieniężnej.

ZAŁĄCZNIK I DO WYTYCZNYCH PLANU ODBUDOWY GOSPODARCZEJ

Instrukcja

Na podstawie wytycznych Planu Odbudowy Gospodarczej resorty opracują do dnia 1 sierpnia 1946, jak najzwięźlej ujęte następujące dane podstawowe na następne trzy lata planu odbudowy:

A. Produkcja (dóbr i usług).

1. Przewidywana kwota produkcji — wg głównych grup czy głównych artykułów, czy głównych rodzajów.

2. Materiały do produkcji (główne oraz deficytowe) — ewent. w przeliczeniu na surowce podstawowe (z uwzględnieniem również zapotrzebowania energetycznego).

3. Pracownicy przy produkcji:

siły techniczne,
wykwalifikowani, przyuczeni, niewykwalifikowani,
mężczyźni, kobiety
(z uwzględnieniem przewidywanego postępu technicznego i organizacyjnego oraz wzrostu wydajności pracy)

Ilości do doszkolenia w poszczególnych latach.

4. Krótki opis planowanego rozwoju produkcji. Zgodność z wytycznymi. Korektywy i uzupełnienia. Uwagi.

B. Inwestycje.

Niezbędne w poszczególnych latach do uzyskania planowanego rozwoju produkcji (dóbr i usług).

1. Koszt.

2. Główne (oraz deficytowe) materiały.

3. Pracownicy (siły techniczne — wykwalifikowani — niewykwalifikowani).

4. Krótka charakterystyka inwestycji. Zgodność z wytycznymi. Korektywy i uzupełnienia. Uwagi.

C. Obrót z zagranicą.

1. Przewidywany import

materiały do produkcji i inwestycji,
artykuły konsumpcji nieposiadane lub niewytwarzane w kraju (w dostatecznej ilości). (z ewent. podaniem głównych źródeł).

⁴⁰ Jw.

2. Przewidywany eksport wyrobów (produktów).
3. Krótka charakterystyka. Zgodność z wytycznymi. Uwagi.

Ad. A. 1 i 2 — ilość i wartość (ewent. tylko wartość lub tylko ilość):

a) wg stanu rozwoju na koniec poszczególnych lat w przeliczeniu na kwoty roczne.

b) w poszczególnych latach: 1947, 1948, 1949;

Ad. A. 3 — ilości wg stanu rozwoju na koniec poszczególnych lat;

Ad. B. 2 — ilości w okresie poszczególnych lat: 1947, 1948, 1949;

Ad. B. 3 — ilości przeciętne w poszczególnych latach: 1947, 1948, 1949;

Ad. C. — ilości (ewent. wartość) w poszczególnych latach: 1947, 1948, 1949.

U w a g a: Ilości — wg przyjętej jednostki miary (tony, sztuki, tono-km, osobo-km, kWh itp.).

Wartość — w złotych przedwojennych (1938 r.).

Ewentualnie również wskaźniki na głowę ludności (1938 = 100).

ZAŁĄCZNIK II DO WYTYCZNYCH PLANU ODBUDOWY GOSPODARCZEJ

Terminarz prac:

Do 15.VI.1946 wytyczne ogólne planu odbudowy gospodarczej.

Do 1.VIII.1946 dane podstawowe na okres trzech lat od poszczególnych resortów.

Do 10.VIII.1946 analiza, uzgadnianie, ostateczne wytyczne szczegółowe do planów produkcyjnych i inwestycyjnych.

Do 15.X.1946 projekty poszczególnych resortów do planów produkcyjnych i inwestycyjnych (3-lecie 1947—49, rok 1947, oraz lata 1948, względnie 1948 i 1949).

Do 1.XII.1946 sporządzanie planów gospodarczych a) zestawienia planów odcinkowych, na rok 1946; b) planów ogólnych na okres 1947—1949; c) planów szczegółowych na rok 1947, łącznie z planami finansowymi.

UZASADNIENIE

Wytyczne planu odbudowy gospodarczej oparte zostały na następujących przesłankach:

I. Przesłanki ogólne:

1. Okres planu czteroletniego winien być okresem powojennej odbudowy gospodarstwa polskiego w jego nowej strukturze, tj. osiągnięcia przejściowej równowagi, oznaczającej wyzyskanie istniejącej zdolności wytwórczej zakładów produkcyjnych (tj. osiągnięcia normalnej dla tej struktury wysokości dochodu społecznego).

2. Koniec tego okresu będzie stanowił punkt wyjścia dla realizacji długoterminowego planu strukturalnej przebudowy gospodarczej.

3. Okres planu czteroletniego winien być zatem jednocześnie okresem wstępnym i przygotowawczym do realizacji planu długoterminowego⁴¹.

⁴¹ W tym miejscu w pierwszej redakcji dokumentu znajdował się punkt 4 w brzmieniu następującym: W okresie tym zakończone być winny całkowicie procesy reemigracji wojennej, osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych, odszkodowań wojennych oraz osiągnięta równowaga budżetu konsumpcyjnego państwa i innych ciał publicznych, stabilizacja pieniądza. Tamże.

II. Przesłanki, dotyczące rozporządzalnych czynników produkcji w nowej strukturze.

1. Baza surowcowa gospodarstwa polskiego, jak również jego baza energetyczna uległa znacznemu rozszerzeniu.

2. Absolutna wielkość kapitału produkcyjnego uległa co najmniej podwojeniu. Wyposażenie kraju w inwestycje publiczne jest znacznie lepsze w nowej strukturze (koleje, drogi bite, drogi wodne, urządzenia obrotu, porty).

3. Ilościowy spadek czynnika pracy (połączony z ujemnym) przyrostem naturalnym i spadkiem siły biologicznej społeczeństwa sprawia, że:

a) wartość kapitału na 1 czynnego zawodowca w końcu okresu trzyletniego będzie znacznie wyższa, niż przed wojną;

b) że ostatecznym czynnikiem minimum w osiągnięciu zdolności wytwórczej aparatu produkcyjnego (po stopniowym przewyżczeniu innych przejściowych czynników minimum, jak aprowizacja, transport itp.) okaże się czynnik pracy;

c) że deficyt czynnika pracy wystąpi ostro w przemyśle i usługach, nie zaś w rolnictwie*;

d) z punktu widzenia realizacji zadań samego okresu trzyletniego należy z całym pośpiechem prowadzić przeszkolenie nowych kadr pracowników przemysłowych w ilości wystarczającej do pełnego wykorzystania zdolności produkcyjnej aparatu wytwórczego;

e) z punktu widzenia planu długoterminowego, okres odbudowy winien stworzyć jak najszybciej warunki dla zachowania regeneracji i stworzenia nowej dynamiki ludnościowej, celem zabezpieczenia na dalszą przyszłość dostatecznej bazy czynnika pracy.

III. Przesłanki, dotyczące kształtowania się dochodu społecznego.

1. Jako punkt wyjścia dynamiki dochodu od I.I.1946 do końca 1949 r. przyjęto poziom dochodu równy ok. 40% dochodu 1938 r., tj. 7,2 mln zł przedw. Do wniosku tego doprowadza zarówno szacunkowa analiza dochodu od strony produkcyjnej, jak i od strony spożycia.

2. Jako docelowy poziom dochodu w końcu planu odbudowy przyjąć należy dochód o 25% wyższy, od przedwojennego, tj. 22,5 mln. zł na podstawie następujących przesłanek:

a) przedwojenna zdolność produkcji przemysłu na Ziemiach Przyłączonych była absolutnie wyższa od zdolności produkcyjnej Polski w dawnych granicach (ok. 1 mln. robotników, przy znacznie wyższej produktywności, dzięki lepszemu wyposażeniu kapitałowemu na 1 robotnika). Ponadto przemysł ten został rozbudowany dodatkowo w czasie wojny;

b) zniszczenia przemysłu na Ziemiach Przyłączonych były stosunkowo nieznaczne, przyjąć należy, że cały przemysł rozbudowany w czasie wojny i ok. 20% dawnego, został wywieziony tytułem odszkodowań. Ponadto ok. 10% tego przemysłu nie zostanie wykorzystane ze względu na odmienną strukturę gospodarstwa polskiego;

c) straty przemysłu pozostałego na Ziemiach Wschodnich wynoszą ok. 10% stanu przedwojennego;

* Deficyt ten będzie oznaczał przede wszystkim brak kwalifikowanych robotników i sił technicznych.

d) zniszczenia przemysłowe na pozostałym obszarze dawnej Polski wg szacunku Gł. Komisji Odszkodowań wynoszą ok. 20% w budynkach i instalacjach; zakładamy, że całość tych zniszczeń sięga 40%, z czego część zostanie odbudowana w okresie planu czteroletniego wysiłkiem własnym, część przez odszkodowanie i rewindykację; część zaś nie będzie odbudowana w ogóle (ok. 10%);

e) łącznie za tym saldo zdolności wytwórczej przemysłu w czwartym roku planowania — szacować można na 15% zdolności przedwojennej;

f) wyposażenie kapitałowe usług znacznie przewyższa stan na ziemiach wschodnich, dochód wyprodukowany przez rolnictwo ziem przyłączonych w końcu planu czteroletniego będzie co najmniej równy części dochodu produkowanej przez rolnictwo ziem wschodnich (przy 50% intensyfikacji), wielkość zatem dochodu społecznego w końcu planu odbudowy będzie funkcją wzrostu wyprodukowanego przez przemysł (ok. 50%) dochodu. W tym wypadku całość dochodu wzrośnie o 25%. Na koniec czwartego roku planu przyjęto zatem dochód w wysokości 22,5 mln zł (1938 r.).*

3. Tempo wzrostu dochodu od punktu wyjściowego do końcowego kształtować się będzie pod wpływem następujących czynników:

a) wielkość dokonywanych inwestycji w poszczególnych latach będzie w dużej mierze zależę od tempa wzrostu akumulacji od stopnia i długotrwałości procesów dekapitalizacyjnych, od tempa i rozmiarów dopływu odszkodowań wojennych, od rozmiarów pomocy zagranicznej we wszelkich postaciach, wreszcie od postulowanego tempa wzrostu dochodu konsumowanego;

b) nie ulega wątpliwości, że wydajność inwestycji na początku okresu odbudowy będzie większa, od wydajności końcowej, tj. wpływ dokonywanych inwestycji na wzrost dochodu będzie malejący;

c) w miarę poprawy stanu aprowizacyjnego oraz wzrostu płac realnych liczyć się można ze znacznym wzrostem wydajności robotnika w pierwszym i drugim roku planu. Wzrost będzie słabszy w ostatnich dwóch latach;

d) odwrotnie — dokonywane stopniowo procesy amortyzacyjne, usprawniające wydajność techniczną aparatu produkcyjnego, będą zwiększały silniej produktywność robotnika w końcowym okresie planu odbudowy;

e) wreszcie czynnikiem wpływającym na przyspieszenie początkowego wzrostu dochodu jest możliwość osiągnięcia znacznych oszczędności w gospodarce materiałowej, tj. wyprodukowania wyższego dochodu przy tym samym zużyciu surowców, półfabrykatów i maszyn.

4. Biorąc pod uwagę zespół powyższych czynników, wpływających na tempo wzrostu dochodu, jest rzeczą konieczną przewidywanie tego wzrostu w dwóch wariantach, z których pierwszy przewiduje słabsze tempo początkowe, drugi zaś — silniejsze tempo początkowe, a słabsze końcowe. Oba warianty oparte zostały na wspólnym założeniu, że dochód konsumowany na głowę ludności równy przedwojnemu — tj. 479 zł gł. przy wskaźniku dochodu 70, tzn. 12,5 mln zł przedw. (winien być osiągnięty możliwie najszybciej¹²).

* Drugi szacunek dochodu został przeprowadzony niezależnie na podstawie wskaźników produkcji (p. zał. do uzasadn.). Wyniki są zgodne z szacunkiem pierwszym.

¹² Zob. *Plan Odbudowy Gospodarczej. Liczby podstawowe do uzasadnienia ustawy z 2.VII.1947 o Planie Odbudowy Gospodarczej, CUP, Warszawa 1947, s. 155. Przyjęty został wariant pierwszy przy zmniejszeniu planowanej kwoty dochodu narodowego w roku 1948 do 16,49 mld zł i 20,07 mld zł w 1949.*

Dochód społ. ogółem (w mld zł 1938)

Koniec roku	I (1946)	II (1947)	III (1948)	IV (1949)
W. 1	8,5	12,5	17,5	22,5
W. 2	10,0	15,0	19,0	22,5

Dochód akumulowany (w mln zł 1938 r. i w 0/0 0 całości dochodu)

Koniec roku	I	II	III	IV
W. 1	0,4 (5%)	1,0 (7,5%)	1,7 (10%)	2,8 (12,5%)
W. 2	0,5 (5%)	1,8 (12%)	2,85 (15%)	3,37 (15%)

Dochód konsumowany na gł. ludności w zł
(Dochód konsumow. gł. w r. 1938 = 100)

Początek roku	I	II	III	IV	V
W. 1	304 (60%)	348 (83%)	479 (100%)	604 (126%)	788 (165%)
W. 2	304 (60%)	413 (86%)	550 (114%)	666 (139%)	764 (160%)

Różnice obu wariantów polegają za tym:

- na silniejszym wzroście dochodu w pierwszych latach w W. 2 niż w W. 1;
- na szybszym osiągnięciu dochodu konsumow. na gł. — 100;
- na większej stopie akumulacji dochodu w W. 2 niż w W. 1, dzięki czemu procesy dekapitalizacji mogły być zredukowane i skrócone.

Z ogólnych zatem względów wariant W. 2 jest korzystniejszy, jednocześnie jednak jest on bardziej optymistyczny, zakłada bowiem kumulację wielu czynników wpływających jednokierunkowo na silny wzrost dochodu w drugim roku planu.

5. Faktycznie dokonywane inwestycje w okresie początkowym będą znacznie przewyższać zdolność akumulacyjną, będą zaś możliwe przy tym poziomie dochodu przez zachodzące jednocześnie procesy dekapitalizacji.

Łączna suma dochodu akumulowanego w ciągu końcowych trzech lat wynosi ok. 10 mln zł przy W. 2.

Wartość netto odszkodowań napływających w tym czasie zredukuje odpowiednio procesy dekapitalizacji.

6. Szacunek wzrostu dochodu w obu wariantach zrobiony został przy założeniu pomocy zagranicznej w wysokości 1,5 mln zł w roku I (UNRRA) i po 0,5 mln zł w latach następnych (kredyt średnioterminowy).

W przypadku dopływu kapitału zagranicznego, przekraczającego powyższe przewidywania, przyspieszeniu ulegnie tempo wzrostu dochodu, konsumpcji lub zredukowany będzie zakres dekapitalizacji.

7. Przewidywany wzrost dochodu konsumowanego w wyniku ogólnego wzrostu dochodu i siły nabywczej nie przedstawia niebezpieczeństwa pod warunkiem szybkiego wzrostu podaży rynkowej dóbr konsumpcyjnych. Szybki wzrost produkcji rolnej jest zatem jednym z głównych warunków zachowania równowagi w okresie odbudowy.

ZAŁ. I DO UZASADNIENIA

Wskaźniki użyte w Wytycznych Planu Odbudowy Gospodarczej

Wskaźniki produkcji na głowę ludności

	1938	1947	1948	1949
Rolnictwo	100	70	80	110
Usługi	100	100	175	225
Przemysł ogółem (średnia ważona)	100	149	165	215
w tym przemysł ciężki (inwest.)	100	181	200	252
przemysł lekki (kons.)	100	85	110	125

Wskaźniki ogólnej wartości produkcji

	1938	1947	1948	1949
Rolnictwo	100	43	60	73
Usługi	100	67	117	150
Przemysł ogółem	100	100	110	143
w tym przemysł ciężki	100	120	133	166
przemysł lekki	100	58	66	83

Wartość produkcji w miliardach złotych

	1938	1947	1948	1949 (3 lata)
Rolnictwo	7,2	3,1	4,3	5,3
Usługi	5,2	3,5	6,1	7,8
Przemysł ogółem	5,6	5,6	6,2	8,0
w tym przemysł ciężki	(2,8)	(3,4)	(3,8)	(4,7)11,9
	18,0	12,2	16,6	21,0 (49,8)

Udział procentowy gałęzi produkcji w dochodzie narodowym

	1938	1947	1948	1949
Rolnictwo	39	26	26	26
Usługi	29	29	36	36
Przemysł ogółem	32	45	38	38
w tym przemysł ciężki		(27)	(23)	(22)
	100	100	100	100

Inwestycje

	1938	1947	1948	1949 (3 lata)
Wartość w miliardach zł	3,0	2,8	3,2	4,8 10
Procent wartości dochodu narodowego	17	23	20	19 20

WYTYCZNE PLANU PRODUKCJI NA ROK 1947

A. W zakresie zadań ogólnych:

Teza I. Naczelnym postulatem dla produkcji w roku 1947 będzie podnoszenie konsumpcji.

Pierwszeństwo w dyspozycji czynników produkcji będą miały dobra konsumpcyjne wg następującej kolejności:

- a) podstawowe artykuły żywnościowe;
- b) artykuły włókiennicze i przemysłu odzieżowego pierwszej potrzeby;
- c) obuwie;
- d) artykuły przemysłowe użytku domowego;
- e) artykuły żywnościowe dalszego rzędu;
- f) artykuły włókiennicze dalszego rzędu.

Produkcja dóbr wytwórczych winna służyć zadaniom produkcji dóbr konsumpcyjnych.

B. W zakresie produkcji rolnej i leśnej.

Teza II. W roku 1947 wskaźnik produkcji rolnej na głowę ludności powinien wynosić 70, a wskaźnik ogólnej wartości produkcji rolnej 47. Oznacza to 28% wzrost w stosunku do produkcji roku 1946.

Ogólny wskaźnik produkcji roślinnej na głowę ludności winien wynosić 77 (wzrost o 26% w stosunku do r. 1946).

Ogólny wskaźnik produkcji zwierzęcej na głowę ludności winien wynosić 60 (wzrost o 37% w stosunku do r. 1946).

Podstawa wskaźników 1938 = 100.

Teza III. Powierzchnia zasiewów zbóż na terenie ziem dawnych powinna osiągnąć 100% powierzchni z 1938 r. Na ziemiach odzyskanych 80%.

Stosunek poszczególnych upraw na terenie ziem dawnych będzie odpowiadał stosunkowi z 1938 r. z lekkim odchyleniem na niekorzyść pszenicy.

Na terenie ziem odzyskanych oziminami winno być zasiane 1,2 mln ha, uprawy wiosenne winny objąć 2,3 mln ha, w tym 0,5 mln ha ziemniaków.

Na ziemiach odzyskanych orki traktorami winny objąć na jesieni ok. 1 mln ha, na wiosnę ok. 1,5 mln ha. Poza tym przy pomocy koni i krów zaorze się ok. 500 tys. ha na jesieni, a na wiosnę 200 tys. ha.

Teza IV. Należy dążyć do zwiększenia wydajności produkcji rolnej dla osiągnięcia plonów zbóż z ha przeciętnie dla całego kraju 10% wyższych niż w r. 1946, plonów ziemniaków z ha o 15% wyższych niż w r. 1946.

Teza V. Będzie się dążyć, aby produkcja maszyn rolniczych osiągnęła w r. 1947 wartość ok. 30 mln zł z 1938 r., a dostawa nawozów sztucznych wyniosła na sezon jesienny 1946 r. ok. 370 tys. t na sezon wiosenny 1947 r. ok. 205 tys. t.

Teza VI. Wyrąb drewna w lasach Państwowych wynieść winien w roku gospodarczym 1946/47 10 mln m sześć. grubizny i 2 mln m sześć. drobnicy.

Usprawnienie transportu będzie decydować o realności zamierzeń produkcyjnych, ważne więc będzie uwzględnienie w planach wyrębu realnych możliwości wywozu nie tylko masy drewna bieżącego ale i z remanentów z okresów ubiegłych.

Plan zalesienia winien objąć pełny rozmiar, jeżeli chodzi o bieżące wyręby, a w stosunku do wyrębów wojennych 1/12 powierzchni, poza tym przynajmniej 10 000 ha zalesień nieużytków.

C. W zakresie produkcji przemysłowej.

Teza VII. W przemyśle spożywczym orientacyjne rozmiary produkcji, do których osiągnięcia należy dążyć w r. 1947 wynosić będą 160% produkcji z 1946 r. Poszczególne przemysły przedstawiać się będą następująco:

Przemysł	Wskaźnik 1946 = 100	Przemysł	Wskaźnik 1946 = 100
cukrowniczy	120	piwowarski	160
gorzelniczy	120	konserwowy	200
olejarski	220	młynarski	120

Teza VIII. Wskaźnik wartości produkcji dóbr konsumpcyjnych przemysłowych w r. 1947 ma wynieść na głowę ludności 85. Wskaźnik ogólnej wartości produkcji 59 (podstawa 1938 = 100).

Orientacyjne rozmiary produkcji, do których osiągnięcia należy dążyć są następujące:

	Tys. ton	Wskaźniki	
		1937=100	1946=100
przędza bawełniana	62	80	131
przędza wełniana	27	78	121
przędza z włókien lyk.	25	113	66
przędza z jedwabiu sztucznego	6,5	100	130
przędza z włókien ciętych	9	600	90
papier	220	113	122
tektura	36	83	126
skóra podeszwowa	7	29	156
skóra wierzchnia	2 mln m ²	57	133

Teza IX. Wskaźnik wartości produkcji dóbr wytwórczych w roku 1947 ma wynosić na głowę ludności 180, wskaźnik ogólnej wartości produkcji 120 (1938 = 100).

Orientacyjne normy produkcji, do których osiągnięcia należy dążyć są następujące:

	Tys. ton	Wskaźniki	
		1937=100	1946=100
Produkcja elektrowni zawod. o mocy ponad 1000 kWh	4 miliard. kWh	235	126
węgiel	60 000	158	130
surówka żelaza	900	102	128
stal	1 300	90	118
wyroby walcowane	1 000	93	125
cynk	66	62	122
cement	1 500	116	115
nawozy azotowe	185	95	147

D. W zakresie usług transportowych.

Teza X. Główny ciężar usług transportowych w r. 1947 biorą na siebie w dalszym ciągu koleje, z tym, że drogi wodne należy obciążyć w sposób zorganizowany transportem towarów masowych na duże odległości, wykorzystując w pełni tabor istniejący oraz tabor przewidziany w planie inwestycyjnym na rok 1946.

Towarowy transport samochodowy ująć w ramach taboru, przewidzianego na koniec r. 1946, traktując go jako odciążenie w przewozach drobnicowych linii kolejowych na większych odległościach oraz jako transport doprowadzający (małe odległości).

Rozmiary usług transportowych dostosowane winny być do rozwoju produkcji podanego w tezach poprzednich.

WYTYCZNE DO PLANU PRODUKCJI W DZIALE ROLNICTWA, LEŚNICTWA I PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO

Przy opracowywaniu planu produkcji rolniczej na rok 1947 należy mieć na uwadze następującą ogólną wskazówkę:

Przybliżone obliczenia, oparte na danych szacunkowych, wskazują na teoretyczną możliwość podniesienia wartości produkcji rolniczej liczonej na głowę ludności, z poziomu roku 1946 przyjętego jako 100 jednostek do poziomu 128 jednostek na rok 1947, tzn. wyższkę o 28%. Obliczenia te oparte zostały na przewidywanych zbiorach ziemiopłodów i produkcji zwierzęcej lat 1946 i 1947.

W szczególności na odcinku produkcji roślinnej zwyżka produkcji wynosić będzie wg przewidywań ok. 26%, a na odcinku produkcji zwierzęcej ok 37%, przy czym zwyżka ta wyniknie:

O ile chodzi o produkcję roślinną z powiększenia powierzchni upraw i zasiewów jak w Starym Kraju, tak i na terenie Ziemi Odzyskanych, oraz ze względu na wzmożenie zabiegów uprawowych i pogłębienia akcji nawozowej, o ile zaś chodzi o produkcję zwierzęcą, będzie wynikiem zachodzącej niewątpliwie wyraźnej kapitalizacji na tym odcinku, szczególnie w hodowli nierogacizny i drobiu (jako zwierząt o krótszym okresie rozwojowym) przez co progresja we wżroście produkcji mięsa wieprzowego i jaj może mieć większe nasilenie.

Stosunkowo mniejszy wzrost produkcji żywca bydlęcego, przeznaczonego na rzeź, będzie wpływał z tendencji daleko idącej ochrony pogłowia, zmierzającej do przyspieszenia tempa regeneracji tej gałęzi hodowli.

Przechodząc do dalszych momentów, stanowiących podstawę rozważań na temat krzywej rozwoju produkcji na okres roku 1947, uznać należy za możliwe osiągnięcie w omawianym roku stanu zasiewów zbóż na terenie starego kraju, odpowiadającego pod względem powierzchni poziomowi przedwojennemu, a pod względem wzajemnego ustosunkowania zbliżonemu, z małymi odchyleniami, na niekorzyść pszenicy.

Stopniowa poprawa w pogłowiu zwierzęcym oraz w zwiększonej produkcji nawozów sztucznych wpłynąć winna na uintensywnienie upraw i nawożenia, w rezultacie czego oczekiwać należy na terenie starego kraju zwiększenia plonów zbóż z 1 ha przynajmniej ok. 10%. W zakresie uprawy ziemniaków, wobec pomyslnych perspektyw dla rozwoju hodowli nierogacizny, możemy sądzić, że i na tym odcinku w roku 1947, osiągniemy w starym kraju powierzchnię upraw zbliżoną (ale jeszcze niższą) do powierzchni przedwojennej, a pogłębienie zabiegów pielęgnacyjnych przyczynić się powinno do wzrostu zbiorów mniej więcej o 15% w stosunku do roku obecnego.

Co się tyczy ziem odzyskanych, to obecny niski stan kultury rolnej, spowodowany zniszczeniami wojennymi, przy zastosowaniu zwiększonych środków i wzmoczonych wysiłków organizacyjnych przynieść nam winien stosunkowo szybsze tempo odbudowy. Przechodząc od dzisiejszego niskiego poziomu produkcyjnego do poziomu jeszcze dość odległego od przedwojennej produkcji na tym terenie, jednak pod względem powierzchni zasiewów zbóż, obejmującej już około

80% powierzchni przedwojennej i znaczne zwiększenie tegorocznej bardzo skromnej powierzchni uprawy ziemniaków, winno się w efekcie uzyskać dość duży skok naprzód. Niedostateczny (w stosunku do liczb przedwojennych) rozmiar obsiewów ozimin (jednak kilkakrotnie większy od zasiewów ozimych jesienią 1945) winien być zrekomensowany wiosennymi zasiewami zbóż jarych. Sądzić należy, że jesienią roku obecnego da się osiągnąć, przy użyciu wzmoczonych wysiłków, powierzchnię zasianą oziminami około 1 200 000 ha.

W zakresie uprawy ziemniaków wiosną 1947 należy liczyć się z dążeniem do osiągnięcia na terenie ziem odzyskanych plantacji ziemniaczanych o powierzchni 500 000 ha.

Poza omówionymi wyżej działaniami zbóż kłosowych i ziemniaków, zabiegi czynników państwowych i społecznych zmierzać będą do dalszych postępów w rozwoju gałęzi upraw specjalnych, jak buraka cukrowego, roślin oleistych i włóknistych, oraz do wzmoczenia rozwoju sadownictwa i warzywnictwa. W roku 1947, mając na uwadze możliwości potencjalne przemysłu cukrowniczego i prawdopodobny deficyt cukrowy w świecie, należy zwiększyć plantację buraka cukrowego o co najmniej 15% w stosunku do roku bieżącego. W zakresie roślin oleistych i włóknistych postęp winien być znaczny (w granicach 30—50%). Doświadczenia tegoroczne na tym odcinku w akcji kontraktowania plantacji roślin oleistych i włóknistych posłużyć będą mogły do usunięcia w roku przyszłym niedomagań i błędów zaobserwowanych w obecnej akcji tak, by rozwój uprawy tych roślin mógł znaleźć oparcie przede wszystkim na zawieranych z rolnikami kontraktach.

Rozwój sadownictwa, aczkolwiek nie wiąże się bezpośrednio z wynikami wytwórczości konsumpcyjnej roku najbliższego, winien być traktowany pod kątem produkcji sadzonek (zakładanie szkółek) drzew i krzewów owocowych. Również należy dążyć do stopniowej odbudowy wytwórczości owoców miękkich.

Wszystkie wyżej nakreślone przewidywania i zamierzenia znajdują uzasadnienie przy uwzględnieniu tych środków, w które należałoby zaopatrzyć warsztaty rolne, by sprostały zadaniom i dały spodziewane wyniki produkcyjne. Zaprojektowana krzywa rozwoju produkcji bazowania jest właśnie na takiej ilości tych środków, którą w dzisiejszej rzeczywistości da się zmobilizować oraz na takim pokierowaniu czynnikami pośredniego oddziaływania i opieki, które są możliwe i dopuszczalne z punktu widzenia całości życia gospodarczego i społecznego w Państwie.

W zakresie środków materialnych głównymi podstawami bezpośredniego oddziaływania przez Państwo będą: nawozy sztuczne i pomoc w mechanicznej uprawie roli, maszyny i narzędzia rolnicze oraz odpowiednia organizacja gospodarki w sektorze państwowych warsztatów rolnych.

Przewidywania produkcji przemysłowej na odcinku maszyn i narzędzi rolniczych na okres 1947 r. obliczane są w wartości przedwojennej na sumę około 30 mln zł, a produkcji i niezbędnego importu nawozów sztucznych na sezon jesienny 1946 r. w rozmiarze około 370 000 t, a na sezon wiosenny w rozmiarze około 305 000 t.

W związku z planowanym zwiększeniem powierzchni upraw zasiewów, zajdzie potrzeba wzmocnienia pomocy w tych uprawach przez orkę traktorową. Pomoc ta koncentrować się będzie głównie na terenie ziem odzyskanych, gdzie winno być czynnych około 5/6 wszystkich traktorów, będących w dyspozycji P.P.T. i M.R. z tym, że do I.VII. rb. procent czynnych stale traktorów doprowadzony zostanie do 85% (15% w remontach).

Orka pod siew jesienny winna być zakończona na terenie ziem odzyska-

nych najpóźniej do dnia 15.X. czyli obejmuje okres 3,5 miesięcy (lipiec, sierpień, wrzesień i pół października), co równa się plus minus 85 dniom pracy. Planowany obszar zasiewów na ziemiach odzyskanych wynosi 1 250 000 ha (zboże i rzepak), a orki powinny obejmować około 1,5 mln ha, z tego 30% rolnicy wyorzą własnymi środkami, pozostały zaś 1 mln ha winny zorać do dnia 15.X. rb.

Od dnia 15.X. rb. traktory winny przystąpić do orki pod siew wiosenny 1947. Prace te muszą być wykonane najpóźniej do 15 czerwca 1947, czyli obejmują okres 4 miesięcy, co może się równać 100 dniom roboczym (w rachubę nie brano miesięcy zimowych). Obszar upraw wiosennych (zboża jare, okopowe, strączkowe, oleiste itp.) winien wynosić około 2 300 000 ha z tego własnymi siłami rolnicy prawdopodobnie wykonają około 40%, czyli pozostanie do ziorania traktorami około 1 300 000 ha. Ponieważ pod niektóre uprawy, jak np. buraki, orkę jesienną należy uważać jako pierwszą, która musi być wiosną powtórzona, powierzchnia, jaką muszą traktory zorać pod siewy wiosenne wzrasta do 1 500 000 ha. W Polsce centralnej traktory winny zorać do dnia 1.X. około 200 000 ha, a pod siewy wiosenne około 250 000 ha.

W obliczeniach nie brano pod uwagę możliwości zwiększenia arealu upraw przy pomocy traktorów przez zaprowadzenie dwuzmianowej orki, na co należałoby położyć duży nacisk. Również ważnym czynnikiem w dalszym zwiększeniu zasięgu mechanicznej uprawy roli przy pomocy traktorów odgrywać będzie [s.] utrzymanie kosztów tej uprawy na jak najniższym poziomie, a to przede wszystkim przez oszczędne zużycie paliwa, racjonalną eksploatację, należyte i terminowe zaopatrzenie w paliwo i części zamienne. Wprowadzona ostatnio zasada premiowania wykonawców i personelu nadzorczego winna wpłynąć korzystnie na zwiększenie wydajności pracy traktorów i ich oszczędne użycie.

Przy wypracowaniu szczegółowego planu orki traktorami należy w pierwszym rzędzie uwzględnić majątki państwowe położone na terenie ziem odzyskanych, a z kolei grunty w osiedlach wiejskich o minimalnym zaopatrzeniu w sprzężaj koński bądź bydłą. Opierając się na doświadczeniu obecnej kampanii wiosennej, należy wypracować (wskazany byłoby komisyjnie na gruncie) normy zużycia paliwa przez traktory każdej poszczególnej marki i na tej podstawie ustalić dokładny plan zaopatrzenia w paliwo i smary.

Plan produkcyjny przedsiębiorstwa traktorów winien poza tym dokładnie zilustrować w zestawieniach i tablicach prace stacji i warsztatów i koszty typowych napraw. Inne plany elementu produkcyjnego, jak projekty zatrudnienia, dalszych inwestycji, opracowane pod kątem stopniowego rozwoju przedsiębiorstwa w oparciu o liczbę przewidywanej orki traktorowej winny zmierzać do jak najbardziej ekonomicznej gospodarki elementem ludzkim (traktorzyści), a nadto należy rozważyć potrzebę pewnych zmian w organizacji pracy, np. umiejscowienie traktorów i traktorzystów.

Opierając się na tak ujętym ogólnie planie produkcji rolniczej i możliwościach zaopatrzenia w środki produkcji, sektor państwowych (i w ogóle publicznych) przedsiębiorstw, prowadzących we własnym zakresie warsztaty rolne, winien w całej rozciągłości podporządkować się wytycznym centralnego planu produkcyjnego. Będą tu wchodzić w grę: Zarząd Państwowych Nieruchomości Ziemi, Państwowy Zarząd Hodowli Roślin, Zarząd Stadnin Państwowych i Ogierów, instytucje badawcze, zespoły majątków w administracji zjednoczeń przemysłowych oraz majątki należące do samorządów i osób prawa publicznego, a to niezależnie od resortowej zależności służbowej. Każda z tych komórek organizacyjnych odrębnie winna wypracować szczegółowy plan produkcyjny z uza-

sadnieniem liczbowym (z dołączeniem opisu stanu ilościowego i charakterystyki jakościowej na dzień 1.VII. rb.) oraz przy wypełnieniu tablic według ustalonego wzoru (tablice będą doślane). Instytucje te kierując się ogólnymi wytycznymi zamierzeń produkcyjnych na rok 1947 w zależności od obecnego stopnia zaawansowania w zakresie organizacji zarządu, zaopatrzenia w środki, właściwości glebowych, zainwestowania warsztatów — winny poczynić takie zabiegi i przestawienie dotychczasowych metod pracy, by kierunek produkcyjny był całkowicie w czasie i terenie jak najbardziej zsynchronizowany z ogólnym planem.

Od Zarządu Państwowych Nieruchomości Ziemijskich oczekiwać należy objęcia akcją zagospodarowania łącznie z dotychczasowymi majątkami 4000 majątków na terenie ziem odzyskanych i wszystkich obiektów na terenie starego kraju. Ilość pogłównia bydłowego na dzień 1 lipca 1947 w porównaniu do stanu na dzień 1 lipca rb. winna osiągnąć poziom co najmniej o 20% wyższy, a nierogaczyny o 100%. Powiększenie to obliczone jest jedynie w przychówku bez uwzględnienia zwiększenia w drodze zakupów. Majątki na zachodzie winny w okresie do wiosny roku przyszłego zorganizować kadry stałej służby folwarcznej w ilości dostatecznej do wykonania planowanych robót.

Państwowy Zarząd Hodowli Roślin w swych planach wykonawczych winien włączyć do programu zagospodarowania przynajmniej 80% przejmowanych majątków na terenie ziem odzyskanych z tym, by około 15% areалу zagospodarowanego było obsiane materiałem siewnym o znaczeniu elitarnym. Poza tym należy dążyć na odcinku hodowli zwierząt do osiągnięcia podobnych, jak wymagane są od Zarządu Państwowych Nieruchomości Ziemijskich.

Inne instytucje, jak Zarząd Stadnin, bądź zakłady doświadczalne i naukowe, winny nastawić swoje prace w tym kierunku, by w roku 1947 przynajmniej w 50% (przeciętnej normy poziomu przedwojennego) mogły wypełnić swe właściwe zadania.

Wytyczne, ustalające kierunki pracy i wymagania liczbowe, jak już zaznaczono, mogą być realizowane w całej rozciągłości przez sektor państwowych przedsiębiorstw, a co się tyczy pozostałej puli rolniczej obejmującej ponad 2 miliony drobnych warsztatów rolnych to cel, do jakiego zmierzamy winien przyswierać we wszystkich poczynaniach czynników państwowego pośredniego oddziaływania na rozmiar i kierunki produkcyjne.

Wchodzą tu w grę takie zabiegi i funkcje państwa, jak w pierwszym rządzie właściwa polityka w zakresie ochrony hodowli zwierząt, należyta organizacja zbytu i zaopatrzenia w środki i narzędzia produkcji oraz podnoszenia poziomu fachowego ludności zatrudnionej w rolnictwie. Wszystkie te akcje należycie z sobą powiązane i skoordynowane winny przynieść w efekcie pewien postęp tak w powiększeniu powierzchni uprawianej, jak i w pogłębieniu zabiegów uprawowych i nawożeniowych. Urentownienie tych gałęzi wytwórczości, do których Państwo przywiązuje specjalną wagę, a które nie są należycie uwzględniane w nastawieniu drobnych producentów na skutek wieloletnich nawyków, może mieć miejsce drogą zwiększenia zasięgu akcji kontraktowej.

Zaznacza się, że wszelkie materiały (opisy, tablice i zestawienia) winny być opracowane odrębnie dla Starego Kraju i odrębnie dla Ziemi Odzyskanych.

*

Przedsiębiorstwo Lasów Państwowych jest jednym z nielicznych przedsiębiorstw państwowych, mających dłuższą tradycję planowego rozwijania swych zadań. Plany finansowo-gospodarcze Lasów Państwowych od szeregu lat przed

wojną stanowiły w pewnym stopniu plany produkcji na odcinku gospodarczym Lasów Państwowych. Obecnie, wobec skoncentrowania w swym zarządzie olbrzymiej większości wszystkich lasów w Polsce, gospodarka państwowa na własnych terenach wespół z nadzorem nad lasami prywatnymi może decydować całkowicie o kierunku i skali produkcyjnej. Z tych względów plan Lasów Państwowych winien być ścisły i realny.

Przewidując potrzeby gospodarki narodowej w zaopatrzenie się w drewno, plan przedsiębiorstwa Lasów winien być przy uwzględnieniu zasady trwałości gospodarstwa leśnego i utrzymania odpowiedniej lesistości kraju, mieć na uwadze hierarchię potrzeb. W pierwszym rzędzie winny być zaspokojone potrzeby i innych podstawowych działów produkcji, a więc przemysłu węglowego, fabryk papieru oraz transportu kolejowego i łączności, a z kolei potrzeby związane z odbudową kraju, a następnie inne działy gospodarcze. Należy oczekiwać, że zamierzenia produkcyjne Lasów Państwowych obejmą w roku gospodarczym 1946/47 wyrąb 10 mln grubizny i 2 mln drobnicy.

Lasy Państwowe w r. 1947 podobnie jak i w roku bieżącym liczyć się winny w swym programie produkcyjnym z koniecznością zapewnienia odpowiedniej masy drewna na odbudowę wsi oraz na rozpoczęcie zabudowy na parcelach reformy rolnej.

Ilość tartaków i fabryk przerobu surowca winna być doprowadzona (odbudowana) do ilości niezbędnych do wykonania zadań objętych planem produkcyjnym.

Szczególny nacisk należy położyć w rozbudowę kolejek leśnych o trakcji mechanicznej i konnej, a to celem obniżenia kosztów wywózki drewna z lasu. Dla tych samych celów wskazanym byłoby uruchomienie większej ilości przenośnych kolejek konnych.

Usprawnienie transportu będzie decydować o realności zamierzeń produkcyjnych, ważną jest przeto rzeczą zsynchronizowanie planów wyrębu z realnymi możliwościami wywozu (plany wywozu) nie tylko masy drewna wyrębu bieżącego, ale i remanentów drewna z okresów ubiegłych.

Plan zalesień winien objąć pełny rozmiar, o ile chodzi o bieżące wyręby, a w stosunku do wyrębów wojennych 6% powierzchni, poza tym zaś przynajmniej około 10 000 ha zalesień nieużytków i gruntów nieodpowiednich do uprawy rolnej. Sieć szkółek leśnych winna być doprowadzona do rozmiarów całkowicie pokrywających potrzeby zalesieniowe programu roku 1948. Niezależnie od produkcji drewna i produktów pochodnych, należy dokładnie przeanalizować i zestawić produkcję gospodarstw ubocznych, jak: łąkowych, rybnych, torfiarni itp., pod kątem widzenia zamierzeń produkcyjnych w danych gałęziach wytwórczości, dostosowanych do wymagań dla tych działów, a ujętych w wytycznych dla planu produkcji rolniczej (łąkarstwo, ryby, jagody, zioła, grzyby), bądź planów produkcji przemysłowej (torf, klinkier, cegła, młyny itp.).

Nie porusza się innych momentów planu produkcyjnego na rok 1947, gdyż znajdują swoje ujęcie w ustalonych tablicach i zestawieniach. Wszystkie materiały do planu należy opracować i zestawić odrębnie dla Starego Kraju i odrębnie dla Ziemi Odzyskanych.

*

Przemysł spożywczy podlega Ministerstwu Aprowizacji i Handlu (olejarnie, browary, młyny, przemysł ziemniaczany, konserwowy, inne przemysły spożywcze, chłodnictwo), Ministerstwu Przemysłu (cukrownictwo) i Ministerstwu Rolnictwa i Reform Rolnych (gorzelnictwo).

Należy dążyć do ustalenia planowanych liczb produkcji państwowego przemysłu spożywczego, administrowanego przez Ministerstwo Aprowizacji i Handlu na poziomie ca 60% wyższym od produkcji, która wg przewidywań zostanie efektywnie osiągnięta w roku bieżącym. Wartość produkcji 1947 r. (w cenach niezmiennych) w stosunku do roku 1946 będzie przedstawiać się w przybliżeniu w główniejszych gałęziach przemysłu jak następuje:

Przemysł	Wskaźnik 1946 = 100
olejarski	220
piwowarski	160
ziemniaczany	130
konserwowy	200
młynski	120

Dla przemysłu spożywczego wysuwają się m.in. następujące zadania:

- a) poprawa jakości towaru, normy standaryzacyjne, nowe asortymenty, rozwiązanie zagadnienia opakowań;
- b) organizacja zakupu surowca (kontrakty rolnicze, normy jakościowe surowca, organizacja przewozów i zabezpieczenie surowców łatwo psujących się);
- c) inwestycja (m.in. suszarnictwo, modernizacja drożdżowni, utwardzalnie tłuszczu, fabryki margaryny);
- d) podjęcie wysiłków w kierunku zapoczątkowania eksportu (przemysł cukrowniczy, kawowy, drożdżowy, piwowarski, ziemniaczany, konserwowy, winnocy).

Na przeszkodzie realizacji planu mogą stanąć trudności surowcowe w szczególności na odcinku surowców importowanych (np. chmiel).

Przemysł chłodniczy powinien — poza dalszymi ewentualnymi inwestycjami o charakterze zasadniczym — doprowadzić do stanu pełnej używalności wszystkie istniejące chłodnie składowe, w szczególności zaś dążyć do możliwie pełnego wykorzystania dla celów chłodniczych całej powierzchni chłodni, jak również uruchomić fabrykację lodu.

Przemysł cukierniczy powinien podnieść produkcję cukru o dalsze około 20% w stosunku do produkcji, jaka zostanie osiągnięta w roku bieżącym. Identyczne zwiększenie produkcji powinien osiągnąć przemysł gorzelniczy.

AAŃ, KERM 3.